

บทที่ 3

กรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

3.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย หรือ “Use Deadly Force” คือระดับของการใช้กำลังซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสรุปโดยมีเหตุอันสมควรว่าจะใช้กำลังขั้นรุนแรงในระดับที่เสี่ยงต่อการเกิดการตายหรือการบาดเจ็บสาหัสของเป้าหมายที่เป็นมนุษย์ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเผชิญกับภัยที่ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ การตัดสินใจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายก็ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าจะต้องใช้ในเหตุการณ์นั้นหรือไม่ หรือเพียงพอต่อการรับมือกับสถานการณ์นั้น ๆ หรือว่าเกินกว่าความจำเป็น ส่วนคำว่า “วิสามัญฆาตกรรม” นี้ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในป.วิ.อาญา แต่ “คดีวิสามัญฆาตกรรม” หมายความว่า “คดีฆาตกรรมที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายอยู่ในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ซึ่งขอบเขตของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและการวิสามัญฆาตกรรมนั้น เป็นสิ่งที่ทุกประเทศให้ความสนใจและมองเห็นถึงความสำคัญ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน จึงต้องมีการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อมิให้ละเมิดสิทธิของประชาชน

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีกฎหมายออกมาเพื่อจำกัดการกระทำนั้น

สำหรับกฎหมายไทยการที่จะยอมรับให้มีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 กล่าวคือ ถูกจำกัดให้ใช้แค่ป้องกันตนเองหรือป้องกันผู้อื่นเท่านั้น แต่ไม่ได้อนุญาตให้ใช้ความรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีด้วย

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย¹ (Deadly force) คือ

¹ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. (2541). ขอบเขตของภัยอันตรายที่จะนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรงถึงตาย : ศึกษาเฉพาะกรณีวิสามัญฆาตกรรม. หน้า 65.

² มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 44.

(1) ผู้ที่จะใช้กำลังนั้นตั้งใจจะก่อให้เกิดการตาย หรือการทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสแก่ผู้อื่น

(2) ตัวบุคคลผู้ที่ใช้กำลังนั้นทราบดีอยู่แล้วว่าจะก่อให้เกิดการเสียชีวิตอย่างสูงต่อการตาย หรือการทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสแก่ผู้อื่น

โดยปกติเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะเชื่อได้ว่าจำเป็นจะต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพื่อทำการจับกุมหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น ขณะเดียวกันตำรวจจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเอง เชื่อผู้เคราะห์ร้าย รวมถึงผู้อยู่ในเหตุการณ์ ตลอดจนยังจะต้องคำนึงถึงชนิดของภัยที่เผชิญอยู่ว่าสมควรจะใช้เวลา รุนแรงมากขึ้นจนถึงตายหรือไม่

3.1.1.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี

ตามหลักกฎหมายไทยได้ยอมรับกันว่าการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น จะต้องเป็นไปตามหลักของการป้องกัน โดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เท่านั้น³ กล่าวคือต้องเป็นอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง และเจ้าพนักงานได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุ คือถ้าหากคนไม่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเช่นนั้นต่อผู้กระทำการประทุษร้ายดังกล่าวแล้ว ตนเองหรือผู้อื่นอาจจะถึงแก่ความตายหรืออาจได้รับอันตรายสาหัสได้ ด้วยเหตุนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงไม่มีสิทธิพิเศษใดๆ ที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันอาชญากรรมแต่อย่างใด

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวความคิดที่ยึดตามแบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าทำได้ แต่การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานดังกล่าวจะสามารถทำได้เฉพาะเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมขั้นร้ายแรง การดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดสถานหนักหรือเพื่อดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาที่หลบหนีการกระทำความผิดสถานหนักเท่านั้น แต่ไม่อาจที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีในการกระทำความผิดสถานเบาได้⁴

³ แสง วีระสวัสดิ์, หน้าเดิม.

⁴ J. Paul Boutwell. (1977). "Use of Deadly Force to Arrest a Fleeing Felon-A Constitution Challenge, Part I and III." *Readings on Police Use of Deadly Force*. p. 66.

3.1.1.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น

ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากจะมีการยอมรับให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่างหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีการกระทำ ความผิดสถานหนักดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีการยอมรับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น โดยมีการวางหลักเกณฑ์ว่า⁵ ในการจับกุมผู้กระทำความผิดบางกรณี แม้ความผิดนั้นจะไม่ใช่ความผิดสถานหนัก แต่หากผู้กระทำความผิดกระทำการขัดขืนหรือต่อต้าน การจับกุมที่ชอบด้วยกฎหมายโดยใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำการจับกุม การกระทำดังกล่าวนั้นเป็นที่เห็นได้ว่าเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรดังกล่าวอาจเป็นอันตราย สาหัสหรือถึงแก่ความตายได้ เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตและความปลอดภัยของเจ้าพนักงานผู้กระทำการตามกฎหมาย เจ้าพนักงานดังกล่าวก็ย่อมสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่ขัดขืนหรือต่อต้านการจับกุมนั้นถึงแก่ความตายได้

ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเหตุผลที่นำมาใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายภายใต้กฎแห่ง การต่อสู้ป้องกันตัว มิใช่เพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่าง และในเรื่องการป้องกันตัวของเจ้าพนักงาน ตำรวจนี้เป็นไปตามกฎแห่งการป้องกันตัวทั่วไป ซึ่งตามปกติเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรตาม หน้าที่และตามกฎหมายสามารถใช้กำลังชนิดใดก็ได้เท่าที่สภาพแวดล้อมบังคับ รวมทั้งการใช้ กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการดำเนินการเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย ทั้งนี้โดยไม่ต้อง คำนึงถึงว่าคดีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดลงนั้นจะเป็นคดีที่มีความผิดสถานหนักหรือเบา หากเจ้าพนักงานตำรวจผู้นั้นมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดนั้นกำลังจะ ใช้กำลังทำร้ายตนในขณะนั้น เจ้าพนักงานตำรวจมีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินการจับกุมจึงไม่ จำเป็นที่จะต้องงดออกหรือเลิกการจับกุมหากมีการต่อสู้หรือขัดขืนการจับกุมนั้น⁶ เมื่อเขาต้องเผชิญ ทางเลือกว่าจะเลิกการจับกุมหรือจะใช้อาวุธปืนเป็นการต่อสู้ป้องกันตัวเองดี เขาก็ย่อมมีสิทธิที่ จะใช้อาวุธเหล่านั้นได้ ถ้าปรากฏว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องป้องกันตนเอง⁷

ซึ่งแนวความคิดและหลักกฎหมายไทยได้มีการยอมรับกันมาอย่างช้านานแล้วว่าการ ปฏิบัติกรของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องของการจับกุมผู้กระทำความผิด หากว่าผู้ถูกจับกุมมิได้ต่อสู้ ขัดขืนการจับกุมเจ้าพนักงานตำรวจจะใช้กำลังเพื่อทำการจับกุมนั้นมิได้ และการใช้กำลังขั้นรุนแรง ถึงตายจะใช้เพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่างมิได้ เว้นแต่เจ้าพนักงานตำรวจจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย

⁵ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 66.

⁶ State v. William, 29 N.J. 27, 148 A2d. 22 (New Jersey Supreme Court 1959)

⁷ John N. Ferdico. (1979). *Criminal Procedure for the Law Enforcement Officer*. p. 391

ได้ในกรณีนี้เพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายใกล้จะถึงและได้ทำพอสมควรแก่เหตุเท่านั้น

แต่แนวความคิดของศาลไทยดังกล่าวนี้ได้สร้างปัญหาขึ้น เนื่องจากการเป็นการจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติการตามหน้าที่มากเกินไป เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ต้องเสี่ยงชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ และแนวความคิดดังกล่าวยังได้ทำให้เกิดผลที่ตามมาคือเมื่อมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเกิดขึ้น ด้วยความที่กลัวว่าจะมีความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะมีการสร้างพยานหลักฐานให้สมเหตุสมผล โดยมีการจัดฉากจำลองเหตุการณ์ให้ดูเป็นการต่อสู้ที่สมเหตุสมผลกับหลักในเรื่องของการป้องกันตัวตามกฎหมาย แม้ว่าในบางกรณีจะเป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวกับการป้องกันตัวก็ตาม

นอกจากนั้นสภาพข้อเท็จจริงของเหตุการณ์บางเหตุการณ์หรือเรื่องบางเรื่อง หลักกฎหมายในเรื่องป้องกันก็ไม่สามารถใช้ได้เลย และเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้อำนาจการจับกุมได้ ตัวอย่างเช่นคดีเรื่องหนึ่งที่เจ้าพนักงานตำรวจได้รับแจ้งว่ามีชายคนหนึ่งถืออาวุธปืนเดินไปมาร้องทำทนายเพื่อทำร้ายผู้อื่น เจ้าพนักงานตำรวจ 7 นายจึงได้รุดไปที่เกิดเหตุ ขณะนั้นเป็นเวลา 20.45 น. สถานที่เกิดเหตุมีไฟส่องสว่างมองเห็นได้ทั่วทั้งบริเวณ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบชายดังกล่าวจึงได้ร้องบอกให้ทิ้งอาวุธปืนและแจ้งให้ทราบว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ชายดังกล่าวได้หันหน้ามาทางเจ้าหน้าที่ตำรวจพร้อมทั้งแกว่งอาวุธปืนไปมาในระยะห่างกันแค่ 20 เมตร ตำรวจจึงได้ตัดสินใจใช้ปืนยิงชายผู้นั้น ซึ่งแม้จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพียงเท่านั้นไม่น่าจะถือว่าเป็นอันตรายอันใกล้จะถึงได้เพราะชายคนดังกล่าวยังไม่ได้จ้องปืนมาทางตำรวจ แต่ในสภาพความจริงในขณะนั้นย่อมไม่มีใครคาดเดาได้ว่าชายผู้นั้นจะใช้อาวุธปืนยิงเจ้าหน้าที่หรือไม่ การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตัดสินใจยิงชายคนดังกล่าวก็เพราะเชื่อว่าตนเองหรือผู้อื่นอาจจะเป็นอันตรายจากชายผู้นั้น และการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของตนมีเหตุอันสมควรเพื่อทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การจับกุมนั่นเอง เพียงแต่เหตุไม่ได้เข้าหลักเรื่องป้องกันเท่านั้น⁸

ศาลสูงสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่า หลักของการใช้กำลังจับกุมไม่ใช่หลักป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่เจ้าพนักงานจะใช้กำลังได้ต่อเมื่อเป็นการป้องกันตัว เจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่จำเป็นต้องเอาชีวิตไปเสี่ยงจนถึงขนาดว่าผู้ร้ายจะต้องชักปืนก่อนแล้วตนจึงจะยิงได้ เจ้าพนักงานยิงก่อนได้ ถ้าเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ร้ายจะทำอันตรายและไม่ได้มีหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นอันตรายใกล้จะถึงด้วย⁹

⁸ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 65.

⁹ จิรนิติ หะวานนท์. (2546). สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 49

อย่างก็ตามจะต้องทำความเข้าใจว่าหลักเรื่องการเข้าจับกุมจนกระทั่งเป็นเหตุให้คนร้ายถึงแก่ความตายนั้นไม่ใช่หลักเรื่องป้องกัน แต่เป็นหลักเรื่องความเป็นไปได้ที่คนร้ายจะทำอันตรายต่อเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น ซึ่งการทำอันตรายนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องทำให้เขาตายหรือบาดเจ็บสาหัส แต่ก็ไม่ใช่ว่าเพียงคนร้ายอยากตบหน้าเจ้าหน้าที่ก็เลยยิงตาย¹⁰

แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้วการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องปราบปรามอาชญากรรม ต้องเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องแก้ไขอย่างปัจจุบันทันด่วนซึ่งกำลังระหว่างการกระทำที่รุนแรงเกินเหตุกับการเสี่ยงอันตรายจนถึงชีวิต และเราต้องยอมรับว่าการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเสี่ยงอันตรายอยู่ตลอดเวลาและสภาพความเครียดที่จะต้องเผชิญกับผู้ต้องหาในคดีอุกฉกรรจ์ที่อาจทำอันตรายเจ้าหน้าที่หรือประชาชนผู้บริสุทธิ์ที่ตกเข้ามาพัวพันในเหตุการณ์โดยบังเอิญ และตำรวจก็ต้องคุ้มครองสังคมให้สงบเรียบร้อยทั้งยังต้องดูแลความปลอดภัยของคนในสังคม จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีภาระอันหนัก แต่ทว่าในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดกรอบที่แน่ชัดที่จะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในกรณีจำเป็น เพราะฉะนั้นในสถานการณ์ที่ตำรวจต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็วแล้วเกิดการผิดพลาดในการตัดสินใจแล้วตำรวจต้องถูกดำเนินคดี ตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้นต้องรู้สึกไม่คิดว่าตนไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการทำงานเสียสละเสี่ยงชีวิตเพื่อปกป้องดูแลสังคม อีกทั้งยังถูกสังคมตั้งคำถามว่าตนกระทำรุนแรงเกินเหตุหรือไม่ เมื่อต้องตกในภาวะเช่นนี้ตำรวจก็จำต้องเอาตัวรอดจากการเสี่ยงอันตรายและการตั้งคำถามของสังคมโดยการจัดฉากว่าคนร้ายเป็นผู้ก่ออันตรายอันใกล้จะถึงแก่ตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บริสุทธิ์ก่อน ซึ่งปัญหานี้จะสะท้อนให้เห็นความขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ฉะนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว เราจึงควรที่จะมีการกำหนดมาตรการการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายให้ชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะหากมีการวางหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างชัดเจนแล้ว ก็จะทำให้ตำรวจมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น ส่งผลให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บรรลุดุประสงค์ตามกฎหมายในการปราบปรามอาชญากรรมเพื่อคุ้มครองสังคม และในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ประชาชนเองไม่ต้องหวาดกลัวการใช้อำนาจเกินขอบเขตของเจ้าพนักงานอีกต่อไป

3.1.1.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม

โดยปกติแล้วไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใด ๆ ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้อำนาจขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมแต่อย่างใด ตามกฎหมายไทยไม่อนุญาตให้เจ้าพนักงานตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้แม้ขณะปฏิบัติการตาม

¹⁰ แหล่งเดิม.

หน้าทีนั้น จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ก็ต่อเป็นกรณีของการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นตามหลักการป้องกันทั่วไปตามที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในในเรื่องของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม¹¹ นั้น มีร่างประมวลกฎหมายอาญา (Model Penal Code) ที่เป็นแบบอย่างเพื่อบัญญัติกฎหมายของแต่ละมลรัฐ มาตรา 3.07 (5)(A)(II) บัญญัติว่า

Requiring for the use of deadly force in crime prevention (except to suppress a riot or mutiny) that the actor believe that there is a substantial risk that the person to be prevented from committing the crime will cause death or serious bodily harm to another unless the crime is prevented or terminate, and also that the use of the deadly force will not endanger innocent persons¹².

สรุปได้ว่า สำหรับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมนั้น (ยกเว้นการป้องกันการจลาจล) เมื่อเจ้าพนักงานผู้กระทำเชื่อว่าจะมีความเสี่ยงอย่างมากที่ว่าบุคคลที่ตนจะต้องป้องกันไม่ให้ก่ออาชญากรรม จะก่อให้เกิดความตายหรือการทำร้ายร่างกายอย่างเป็นทางการอันตรายสาหัสแก่ผู้อื่น เว้นไว้เสียแต่ว่าอาชญากรรมนั้นจะถูกป้องกันหรือยุติเสียก่อน และเมื่อการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลบริสุทธิ์คนอื่น ๆ อันอยู่รอบข้าง

จากร่างประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นแบบอย่างของกฎหมายแต่ละมลรัฐนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือป้องกันผลของอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้น ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่ากระทำความผิดสถานหนักหรือการกระทำความผิดสถานเบา มีความรุนแรงมากพอที่จะทำลายความสงบสุขกำลังจะเกิดขึ้น หรือกำลังเกิดขึ้นค่อนหน้าเขา และเจ้าหน้าที่ตำรวจเชื่อว่าจะมีความเสี่ยงอย่างมากที่ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่ตนจะต้องป้องกันมิให้ก่ออาชญากรรมนั้น จะก่อให้เกิดความตายหรือการทำร้ายร่างกายอย่างอันตรายสาหัสแก่ผู้อื่น และการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของตคนนั้นไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์อื่น ๆ

ตัวอย่างของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม เช่น ได้มีการทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรงเกิดขึ้นบนถนนสาธารณะ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจได้ไปถึงสถานที่เกิดเหตุได้พบว่ามีคนถูกยิงนอนตายอยู่บนถนนจำนวน 3 คน และตำรวจได้พบเห็นบุคคลคนหนึ่ง

¹¹ การกระทำความผิดที่ถือว่าเป็นอาชญากรรม หมายถึงการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป ซึ่งมีใช้การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ การก่อการจลาจล หรือความผิดอันเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน

¹² Wayne R. Lafave and Austin W. Scott. (1972). *Criminal Law*. pp. 406-407.

ยื่นอยู่บนทางเท้าโบกมือที่ถืออาวุธปืนไปมา ในกรณีเช่นนี้ถ้าไม่มีวิธีการอื่นใดที่ปรากฏเห็นได้ชัดที่จะมีเหตุผลอันสมควรเพียงพอที่จะคุ้มครองความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลอื่นแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจย่อมสามารถที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้เพื่อป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและยังดำเนินการอยู่นั้น ซึ่งสถานการณ์เช่นที่กล่าวมานี้ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจยังคงปล่อยให้ดำเนินการอยู่ต่อไปโดยไม่ขัดขวางก็มีแนวโน้มว่าบุคคลดังกล่าวจะทำอันตรายต่อชีวิตและความปลอดภัยแก่ผู้บริสุทธิ์อื่นๆ¹³

3.1.2 ประเทศแคนาดา

หลักเกณฑ์เรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายขณะปฏิบัติหน้าที่ของประเทศแคนาดานั้นเป็นไปในแนวทางเดียวกับสหรัฐอเมริกาและเป็นแบบแผนเดียวกันในแต่ละมลรัฐ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เป็นข้อกำหนดสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจมีดังต่อไปนี้

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยเจ้าพนักงานรักษากฎหมาย เจ้าพนักงานตำรวจ และผู้ให้การช่วยเหลือเจ้าพนักงาน

(1) การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะนำสืบได้ในกรณีดังต่อไปนี้¹⁴

(a) เมื่อพนักงานของรัฐได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลเกี่ยวกับเรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย หรือ

(b) เมื่อจำเป็นอย่างยั้งที่เจ้าพนักงานของรัฐต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อปราบปรามการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎหมายของรัฐ ในอาณาเขตของรัฐหรือการกระทำตามหน้าที่ในทางกฎหมาย

(c) เมื่อจำเป็นอย่างยั้งที่เจ้าพนักงานของรัฐหรือบุคคลผู้ให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานนั้นต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในกรณีดังต่อไปนี้

I. เพื่อจับกุมหรือควบคุมบุคคล ซึ่งเจ้าพนักงานมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้กระทำหรือพยายามกระทำ หรือกำลังพยายามกระทำความผิดฉกรรจ์

II. เพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลผู้กระทำความผิด ซึ่งได้หลบหนีจากสถานที่คุมขังหรือสถานที่ควบคุมของเจ้าพนักงาน หรือการติดตามตัวกลับมาของบุคคลดังกล่าว

III. เพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลผู้กระทำความผิดจากเรือนจำของรัฐหรือเรือนจำประจำเมืองสำหรับบุคคลที่ถูกจับกุม หรือต้องโทษ หรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิดฉกรรจ์ หรือ

¹³ Neil C. Chamelin, Kenneth R. Evans. (1981). **Criminal Law for Police Officer**. pp.91-92.

¹⁴ สิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 65.

IV. เพื่อการปราบปรามตามกฎหมายต่อผู้ก่อการจลาจลหากบุคคลที่ก่อความไม่สงบนั้นมีอาวุธร้ายแรงถึงตายขณะก่อการจลาจล

(2) ในการพิจารณาว่าควรหรือไม่ควรใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตาม (1)c ภายใต้อำนาจของบทบัญญัตินี้ในการจับหรือควบคุมบุคคลใดๆ ที่ได้ก่ออาชญากรรมขึ้น หากไม่ปรากฏการกระทำเป็นที่แจ้งชัดเจ้าพนักงานต้องมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น บรรดาสถานการณ์ซึ่งอาจพิจารณาได้โดยเจ้าพนักงานว่าเป็นการก่อการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสหรือต่อชีวิตหรือไม่ ได้แก่

(a) ผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธ หรือแสดงอาวุธในท่าที่ถืออาจเป็นการก่อให้เกิดอันตรายได้ในทุกขณะ

(b) มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต

ภายใต้อาณัติข้างต้น การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะถูกใช้ได้ทุกเมื่อถ้าจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลดังกล่าว และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรได้มีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังรุนแรงถึงตายเช่นนั้นก่อน

(3) เจ้าพนักงานรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ ในความผิดทางอาญาสำหรับกรณีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ปราศจากทัณฑ์บนและได้รับการยกย่องในการปฏิบัติหน้าที่นั้น หากได้กระทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ภายใต้บทบัญญัติในส่วนนี้

(4) บทบัญญัตินี้ไม่ให้ตีความถึงการกระทำที่นอกเหนือจากที่ปรากฏข้างต้น

3.1.2.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี

ตามหลักกฎหมายของประเทศแคนาดานั้นการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงนั้นจะกระทำได้อต่อเมื่อเจ้าพนักงานมีเหตุอันควรเชื่อว่าเขาได้กระทำหรือพยายามกระทำหรือกำลังพยายามกระทำ ความผิดจนกระทั่งเท่านั้นจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงในการกระทำหรือพยายามกระทำ ความผิดสถานเบาไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของข้อ (c) I. หรือเพื่อป้องกันการหลบหนีนั้น

3.1.2.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นของเจ้าพนักงานในประเทศแคนาดาได้รับการยอมรับว่าสามารถกระทำได้ภายใต้หลักเกณฑ์ข้อ (2) ซึ่งสรุปได้ว่าการจับหรือควบคุมบุคคลที่ก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะอาชญากรรมนั้นจะเป็นอาชญากรรมขั้นร้ายแรงหรือไม่ก็ตาม

แต่หากว่าถ้าหากบุคคลนั้นเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น ซึ่งมีรายละเอียดว่าผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธ หรือแสดงอาวุธในท่าที่ถือเป็นการก่อให้เกิดภัยอันตรายได้ในทุกขณะ หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต เจ้าพนักงานก็สามารถจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อบุคคลนั้นๆ ได้เพื่อป้องกันการหลบหนี และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายก่อน

3.1.2.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมนั้น โดยปกติจะกระทำมิได้เว้นแต่จะเป็นอาชญากรรมขั้นร้ายแรง แต่ถ้าการก่ออาชญากรรมไม่ว่าจะร้ายแรงหรือไม่นั้น ได้ก่อให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น ๆ เจ้าพนักงานก็สามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการจับกุมผู้ก่ออาชญากรรมหรือผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่นนั้นได้ ซึ่งการพิจารณาว่าเป็นการคุกคามได้แก่ผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธหรือแสดงอาวุธในท่าที่ถือเป็นการก่อให้เกิดภัยอันตรายได้ในทุกขณะ หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต และภายใต้สถานการณ์ข้างต้น เจ้าพนักงานก็สามารถจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อบุคคลนั้นๆ ได้ทุกเมื่อถ้าจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลดังกล่าว และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเช่นนั้นก่อน

ซึ่งแสดงว่าการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมเป็นที่ยอมรับเพราะมีหลักกฎหมายกำหนดไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยเฉพาะว่าเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการจับหรือควบคุมบุคคลใดๆ ที่ได้ก่ออาชญากรรมหรือน่าจะเป็นผู้ก่ออาชญากรรม และอาชญากรรมนั้นก่อให้เกิดการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น แต่ถึงกระนั้นก็ถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานก็ควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังรุนแรงถึงตายก่อน

ในแคนาดาคำรวจซึ่งใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายมีน้อยรายมากที่จะได้เลื่อนชั้น ส่วนมากจะถูกชะลอเวลาไว้เพื่อการทำรายงานการสอบสวนทั้งจากหน่วยงานและจากสังคม¹⁵

¹⁵ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 70.

3.2 กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจับของไทย

กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในเรื่องของการจับที่สำคัญๆ นั้นได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้บัญญัติไว้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด นอกจากนี้ยังมีการกำหนดระเบียบเพื่อเป็นแนวปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งได้แก่ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 3 ในเรื่องของการจับ

การจับถือเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเป็นการกระทำเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ อย่างไรก็ตามเนื่องจากการจับเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล การจับจึงกระทำได้ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด โดยรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล กล่าวคือบุคคลมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและงดเว้นการเคลื่อนไหวร่างกาย และรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองไม่ให้สิทธิและเสรีภาพนี้ของบุคคลถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่น ดังนั้น การกระทำใดที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การจับ การขังหรือการกัก จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงกฎหมายสำคัญที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในเรื่องของการจับ

3.2.1 หลักเกณฑ์ในเรื่องของการจับตามกฎหมายไทย

“การจับ” เป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพนี้คือเสรีภาพในการไปไหนมาไหนได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้¹⁶

การจับเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเป็นการกระทำเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลการจับนั้นจึงกระทำได้ต่อเมื่อมี “หมายจับ” การจับโดยไม่มีหมายจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อเป็นกรณีเร่งด่วนที่กฎหมายให้อำนาจไว้ว่าให้จับได้เนื่องจากไม่อาจรอให้มีการออกหมายได้

หลักเกณฑ์ทั่วไปของการจับมีว่า ต้องมีเหตุสงสัยอันสมควร (probable cause) ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 237 วรรคสอง (1) บัญญัติว่า “ต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง”

เพราะฉะนั้นเหตุอันควรสงสัยในที่นี้ก็คือ ก. ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และ ข. ผู้ถูกจับเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

¹⁶ คณิต วัฒนคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 322.

รัฐธรรมนูญมาตรา 237 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการจับได้ว่า “ในคดีอาญา การจับบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ ...”

การจับโดยมีหมายจับ การออกหมายจับจะออกได้เฉพาะกรณีที่ต้องด้วยเหตุที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เท่านั้น จะออกหมายจับโดยอ้างเหตุอื่นไม่ได้ ซึ่งหมายจับนี้จะออกโดยศาลเท่านั้น¹⁷ ทั้งนี้เพื่อเป็นการจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานไม่ให้กระทำการตามอำเภอใจ

และก่อนออกหมายจับก็จะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา 66 มาตรา 69 หรือ มาตรา 71 นอกจากนั้นคำสั่งศาลที่ให้ออกหมายจะต้องระบุเหตุผลของคำสั่งนั้นด้วย¹⁸

เหตุออกหมายจับ เป็นไปตาม ป.วิ.อ.มาตรา 66 ซึ่งได้มีการแก้ไขใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง และมีข้อความบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 66 เหตุที่จะออกหมายจับได้ มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุก อย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควร เชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

การจับโดยไม่มีหมายจับ ตามป.วิ.อ. มาตรา 78 ให้อำนาจ “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” จับบุคคลโดยไม่มีหมายจับได้ ซึ่งต้องถือว่าเป็น “ข้อยกเว้น” เพราะมีความจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจรอให้มีการออกหมายจับได้

โดยมาตรา 78 บัญญัติว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 80

(2) เมื่อพบบุคคลโดยพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

¹⁷ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58

¹⁸ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1

(3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117

กรณีตามมาตรา 78 (1) สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 ซึ่งให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ เมื่อบุคคลที่จะถูกจับได้กระทำความผิดซึ่งหน้า

ส่วนกรณีตามมาตรา 78 (2), (3), (4) ถือว่าเป็นกรณี “มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ” ตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 237 ได้บัญญัติไว้

“ความผิดซึ่งหน้า” ตามมาตรา 78 (1) นั้น แยกออกเป็นสองประเภท คือ

(1) ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริง และ

(2) ให้ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า

(1) ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริง ตามป.วิ.อ. มาตรา 80 ได้แก่ ความผิดใดๆก็ได้ ซึ่ง

(ก) เห็นกำลังกระทำ(ความผิด) หรือ

(ข) พบในอาการซึ่งแทบไม่มีความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดมาแล้วสดๆ

ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริงนี้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับได้โดยไม่ต้องมีหมายได้ ไม่ว่าจะเป็ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือ พระราชบัญญัติอื่นๆ ที่มีโทษในทางอาญาใดๆก็ตาม (เช่น พ.ร.บ. อาวุธปืน พ.ร.บ. ยาเสพติด ฯลฯ)¹⁹

(2) ให้ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้จับไม่ได้เห็นหรือพบ แต่เป็นกรณีที่

(1) เป็นความผิดที่ระบุนไว้ในบัญชีท้ายประมวลวิธีพิจารณาความอาญา และ

(2) มีบุคคลถูกไล่จับคั้งผู้กระทำ(ความผิด) โดยมีเสียงร้องเอะอะ หรือ

(3) เมื่อพบบุคคล

(ก) แพบจะทันทีทันใดหลังจากการกระทำผิด

(ข) ในถิ่นแถวใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุ นั้น และ

(ค) มีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอันสันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวผู้นั้น

มาตรา 78 (2) ความว่า “เมื่อพบบุคคลโดยพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด”

¹⁹ เกียรติขจร วจนะสวัสดิ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 257

ถ้อยคำดังกล่าวนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถจับผู้ที่“ตระเตรียม” กระทำความคิดได้โดยไม่ต้องมีหมาย แม้ว่าการตระเตรียมนั้นจะไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นการ“ป้องกัน” มิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ กฎหมายจึงได้ระบุเงื่อนไขในการจับในกรณีดังกล่าวนี้ไว้ด้วยว่า ผู้ที่จะถูกจับนั้นจะต้องมี “เครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด”

มาตรา 78 (3) ความว่า “**เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้**”

การจับโดยไม่มีหมายจับตามมาตรา 78 (3) นี้ หมายถึงกรณีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะกระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายอื่น และ

(2) มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

จะเห็นได้ว่ามาตรา 78 (3) เชื่อมโยงไปถึง มาตรา 66 (2) ซึ่งตามมาตรา 66 (2) มีถ้อยคำว่า “และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี” ซึ่งวรรคสองของมาตรา 66 ได้บัญญัติไว้ด้วยว่า ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

ถ้าไม่ครบหลักเกณฑ์ 3 ประการนี้ หากมีเหตุออกหมายจับตาม มาตรา 66 (1) หรือ (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องให้ศาลออกหมายจับ แต่หากยังไม่มีเหตุออกหมายจับ ก็ควรนัดหมายหรือออกหมายเรียก หากไม่มาตามนัดหรือตามหมายเรียกก็ให้สันนิษฐานไว้ว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี²⁰ ซึ่งจะทำให้เป็นเหตุออกหมายจับตามมาตรา 66 (2) ได้

ตามมาตรา 78 (4) ได้บัญญัติว่า “เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117”

ซึ่งตามมาตรา 117 ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบกระทำการดังกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้...” เนื่องจากการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราว ถือว่าเป็นเหตุจำเป็นอีกประการหนึ่งที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับเพราะเป็นกรณีที่ไม้อาจรอให้ศาลออกหมายจับได้ทันทั่วทั้งที่ ประกอบกับผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ได้เคยถูกจับมาแล้วในอดีตโดยได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยศาลโดยการออกหมายจับมาแล้ว หรือมีฉันทันทีจะเป็นกรณีที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ จนถึงขั้นที่มีการปล่อยชั่วคราวมาแล้ว

²⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 วรรคสอง

การจับโดยไม่มีหมายจับในกรณี ป.วิ.อ. มาตรา 65

ป.วิ.อ.มาตรา 65 ให้อำนาจเจ้าพนักงานที่จะจับบุคคลโดยไม่มีหมาย ในกรณีที่บุคคลที่ได้ถูกจับตามหมายจับแล้วได้หลบหนีหรือมีผู้ช่วยให้หนี ผู้มีอำนาจในการจับตาม ป.วิ.อ. มาตรา 65 โดยไม่มีหมายจับ ก็คือเจ้าพนักงานผู้ที่ได้เคยจับบุคคลนั้นตามหมายมาก่อนนั่นเอง

กรณีนี้ใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องหมายจับเดิมที่ใช้ไม่ได้อีกแล้วเพราะ ป.วิ.อ. มาตรา 68 บัญญัติว่า “หมายจับคงใช้ได้อยู่จนกว่าจะจับได้” ป.วิ.อ. มาตรา 65 จึงต้องให้อำนาจผู้จับตามหมายทำการจับได้อีกโดยไม่ต้องมีการออกหมายจับใหม่อีก²¹

ซึ่ง ป.วิ.อ. มาตรา 65 นี้ ไม่น่าจะขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 เพราะการจับในตอนแรกเป็นการจับโดยมีหมายจับซึ่งผ่านกระบวนการ “ตรวจสอบ” โดยศาลมาก่อนแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องไปขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลดังกล่าวอีก คือไม่ต้องผ่านการตรวจสอบเพราะได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้วนั่นเอง และความผิดดังกล่าวก็เป็นความผิดอันเดิม ไม่ใช่ความผิดอันใหม่ ทั้งนี้บทบัญญัติมาตรา 65 น่าจะถือได้ว่าเข้าหลัก “เหตุจำเป็นอย่างอื่น” ที่ทำให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย

การจับ โดยไม่มีหมายจับในกรณีตามมาตรา 134 วรรคห้า

บทบัญญัติมาตรานี้เป็นกรณีที่ยังไม่ได้มีการจับ หากพนักงานสอบสวนเห็นว่ามีความผิดที่จะออกหมายจับ ต้องสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลเพื่อขอออกหมายจับทันที ทั้งนี้เพราะกรณีนี้ยังไม่ได้มีการผ่านกระบวนการกลั่นกรองของศาลว่ามีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่ามีความผิดที่จะจับได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 71 หรือไม่ หากศาลเห็นว่ามีความผิดที่จะออกหมายจับได้ ก็ให้นำมาตรา 87 มาใช้บังคับแก่กรณีนี้โดยอนุโลม กล่าวคือ ปฏิบัติทำนองเดียวกับการจับผู้ถูกจับนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาศาล แม้ผู้ต้องหาจะไม่ใช่ว่าผู้ถูกจับก็ตาม

พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับผู้ต้องหาโดยไม่มีหมายจับได้ หากเป็นกรณีที่แจ้งข้อกล่าวหาแล้ว แต่ผู้ต้องหายังไม่ได้ถูกจับและยังไม่ได้มีการออกหมายจับ และพนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหานั้นไปศาลเพื่อให้ศาลออกหมายจับ แต่ผู้ต้องหาไม่ยอมไปศาลตามคำสั่งของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับกุมได้ทันทีโดยไม่ต้องมีหมายจับของศาล

ถ้าในกรณีที่พนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลในวันอื่นเพราะขณะนั้นศาลปิดทำการ หรือเป็นเพราะเหตุผลอื่นใดก็ตาม ปัญหาคือ ถ้าผู้ต้องหาตกลงยินยอมไปศาลตามวันเวลาที่กำหนด แต่พอเมื่อถึงเวลานัดผู้ต้องหาไม่ยอมไปศาลตามนัดแล้วพนักงานสอบสวนจะจับผู้ต้องหาโดยไม่ต้องมีหมายจับได้หรือไม่ ซึ่งกรณีนี้มีความเห็นเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายแรกเห็นว่า เมื่อผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานสอบสวนก็ต้องถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้

²¹ หยุต แสงอุทัย. (2507). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา. หน้า 568

ฝ่ายที่สองเห็นว่า เจ้าพนักงานต้องเสนอข้อมูลหรือพยานหลักฐานต่างเพื่อขอหมายจับจากศาลก่อน เพราะเจตนารมณ์ของมาตรานี้ที่กำหนดข้อยกเว้นให้พนักงานสอบสวนจับผู้ต้องหาได้ทันทีโดยไม่ต้องมีหมายจับ โดยให้ถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนนั้น ต้องหมายถึงผู้ต้องหาชัดเจนไม่ปฏิบัติตามในขณะที่ยังพนักงานสอบสวนออกคำสั่ง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่พนักงานสอบสวนไม่อาจขอหมายจับจากศาลได้ทันทีเท่านั้น แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนสามารถขอหมายจากศาลได้ไม่ใช้กรณีจำเป็นเร่งด่วนแล้วพนักงานสอบสวนก็ต้องขอหมายจากศาลก่อน

เหตุแห่งการออกหมายจับตามกฎหมายเยอรมัน

หลักในเรื่องของการจับตามกฎหมายเยอรมันนั้น ในการออกหมายจับต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ในมาตรา 112 วรรคหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ²²

(1) ความสงสัยอย่างชัดเจนแจ้งว่ามีการกระทำความผิด (die dringende Tatverdacht) ซึ่งหมายถึงตามทางการสืบสวนที่ดำเนินการมานั้น มีความเป็นไปได้อย่างมาก (die hohe Wahrscheinlichkeit) ที่ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ซึ่งในบางกรณีนั้น แม้ความสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นที่เพียงพอ (die hinreichende Tatverdacht) ตามนัยของมาตรา 170 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (กล่าวคือ มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้) จะถูกปฏิเสธ แต่ก็ถือว่าความสงสัยอย่างชัดเจนแจ้งว่ามีการกระทำความผิดตามนัยมาตรา 112 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน กล่าวคือ ระดับความสงสัยตามมาตรา 112 วรรคหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมีมากเท่ากับระดับความสงสัยตามมาตรา 170 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

(2) เหตุแห่งการออกหมายจับ (Haftgrund) ตามมาตรา 112 วรรคหนึ่งมี 4 กรณี ดังนี้

ก. หลบหนี หรือน่าจะหลบหนี (Flucht oder Fluchtgefahr)

เหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีหลบหนี เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้วยืนยันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาหนีหรือซ่อนตัวอยู่

เหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีน่าจะหลบหนี เกิดจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่มีความเสี่ยงที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีกระบวนพิจารณาคดีอาญา

เหตุแห่งการออกหมายจับทั้งสองกรณีจะต้องไม่ใช่เพียงแค่อันนิบาต แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงอันตรายดังกล่าว (กล่าวคือ การหลบหนี)

²² ศวิตติการสำนักประธานศาลฎีกา. (2547). ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. หน้า 58-60.

โดยหลักในการวินิจฉัยในกรณีนี้ ใช้มาตรฐานของวิญญูชนว่าข้อเท็จจริงที่มีอยู่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนี หรือน่าจะหลบหนีหรือไม่

ผู้พิพากษาจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักข้อเท็จจริงทั้งหมด ไม่แต่เพียงความร้ายแรงของข้อกล่าวหาต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา และระดับความรุนแรงของโทษที่คาดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับแล้ว แต่รวมถึง เช่น บุคคลิกส่วนตัวของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจด้วย เพียงแต่อัตราโทษที่สูงที่คาดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับ เช่น โทษจำคุก 4 ปี เป็นต้น ไม่เพียงพอที่จะถือว่าเป็นเหตุที่น่าจะทำให้หลบหนี การคาดการณ์ที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบเลี่ยงกระบวนการพิจารณาคดีอาญา จะต้องมีความเป็นไปได้มากกว่าที่จะเป็นไปได้

ข. อันตรายที่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (Verdunkelungsgefahr)

ตามมาตรา 112 วรรคสอง ข้อ 3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ถือว่าเหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีนี้เกิดขึ้นเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า การกระทำของผู้ถูกกล่าวหาก่อให้เกิดความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาจะไปทำลาย แก้ไขเปลี่ยนแปลง ซ่อนเร้น ปกปิด หรือปลอมแปลงพยานหลักฐาน หรือไปมีอิทธิพลเหนือผู้ถูกกล่าวหาคนอื่นๆ พยาน หรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ โดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำการดังกล่าว และจากการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัยภัยที่ว่า การค้นหาความจริงจะทำได้ยากขึ้น

ค. ความสงสัยอย่างชัดเจนว่ามีการกระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (Verdacht eine Kapitaldelikts)

ในกรณีดังกล่าว เป็นกรณีที่แม้ว่าจะไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับตามมาตรา 112 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้หนี หรือน่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานแต่มีความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานความผิด (eine Katalogtat) ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

มีปัญหาว่าการที่สามารถจับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวนโดยอาศัยเหตุแต่เพียงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามที่ระบุไว้ โดยไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับได้ และการบังคับโทษก็ไม่ได้เสียไป ทำให้บทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาในแง่ของนิรโทษกรรม ด้วยเหตุนี้ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจึงได้ตีความบทบัญญัติดังกล่าวว่า การจะจับตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อนำตัวมาสืบสวนสอบสวน (eine Untersuchungshaft) ตามมาตรา 112 วรรคสาม ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันนั้น จะทำได้เฉพาะไม่แต่เพียงเมื่อมีความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานความผิดที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสามของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันเท่านั้น แต่จะต้องมีเหตุที่จะออกหมายจับด้วย

อย่างไรก็ตาม เหตุที่จะออกหมายจับตาม มาตรา 112 วรรคสาม นี้ศาลรัฐธรรมนูญ เฮอร์มันวางมาตรฐานในการพิสูจน์ถึงเหตุที่จะออกหมายจับไว้ต่ำกว่ากรณีของเหตุที่จะออกหมายจับตามมาตรา 112 วรรคสอง ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ดังนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีการพิสูจน์อย่างชัดแจ้งถึงความเสียหายที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน เพียงแต่มีข้อเท็จจริงเพียงพอว่ามีความเป็นไปได้ที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานก็เป็นการเพียงพอแล้ว

ง. อันตรายที่จะไปกระทำความผิดซ้ำ (Wiederholungsgefahr) ตามมาตรา 112 a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

เหตุแห่งการออกหมายจับตามมาตรานี้เป็นมาตรการเสริมจากมาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน และการออกหมายจับโดยอาศัยเหตุนี้ถูกจำกัดให้ใช้ได้เฉพาะในบางกรณีเท่านั้น

(3) หลักความได้สัดส่วน (Verhaeltnismaessigkeitsgrundsatz)

ตาม มาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน การออกหมายจับเพื่อที่จะเอาตัวผู้ถูกกล่าวหามาสอบสวนนั้น จะต้องได้สัดส่วนกับความสำคัญของข้อเท็จจริงและโทษ รวมตลอดถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัย หลักความได้สัดส่วนไม่ใช่เป็นหลักที่ระบุไว้ในมาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ในทางตรงข้าม การออกหมายจับเพื่อเอาตัวผู้ถูกกล่าวหามาสอบสวนที่ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนจะเป็นผลให้ไม้อาจที่จะออกหมายจับได้ ซึ่งในกรณีดังกล่าว ความไม่ได้สัดส่วนดังกล่าวจะต้องเป็นสิ่งที่มืออยู่จริง ไม่ใช่แต่เพียงยังคงเป็นที่สงสัยอยู่

3.2.2 หลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลังในการจับ

หลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลังในการจับเพื่อที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรง จึงเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด ฉะนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การจับจะกระทำได้ที่ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

3.2.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 83 บัญญัติว่า “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่ถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ... แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป...”

จากบทบัญญัติมาตรา 83 ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดให้เจ้าพนักงานหรือราษฎรที่เข้าทำการจับกุมผู้ใด ตามปกติต้องใช้วิธีแจ้งให้เขาทราบว่าเขาถูกจับแล้ว แล้วสั่งให้ผู้ถูก

จับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับ ซึ่งแสดงว่าผู้ถูกจับ ไม่ได้อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงาน โดยเด็ดขาดแต่อยู่ในบังคับที่จะต้องทำตามคำสั่ง แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะใช้วิธีการดังกล่าวไม่ได้ เช่น ผู้กระทำความผิดต่อสู้ขัดขวางก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งว่าเขาต้องถูกจับ²³

ส่วนถ้อยคำที่ว่า “ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป” นั้น ก็คือการทำให้ผู้ถูกจับอยู่ในอำนาจของผู้จับโดยสิ้นเชิง เช่น ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ร้ายสำคัญ หรือผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดร้ายแรง หรือแม้ไม่ร้ายแรงแต่ก็เคยหลบหนีมาแล้ว หรือหนทางที่จะไปเป็นที่เปลี่ยวหรือเป็นเวลาค่าคืน หรือมีเหตุอื่นใดซึ่งเป็นความจำเป็นต้องใช้อำนาจจับและควบคุมเพื่อป้องกันมิให้หลบหนี ก็ใช้อำนาจจับควบคุมได้เท่าที่จำเป็นแก่การที่จะป้องกันมิให้ผู้ถูกจับหลบหนี

นอกจากนั้นแล้วในการจับกุม ผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม กล่าวคือเมื่อผู้ต้องหาหรือผู้จะต้องถูกจับนั้น ไม่ได้มีการต่อสู้ใดๆแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้ โดยไม่เกินกว่าสมควร

เมื่อพิจารณาตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่ได้กำหนดวิธีการอันจะทำให้การจับสำเร็จผลสมตามความมุ่งหมาย เมื่อพิจารณาตามความในวรรคสามที่บัญญัติว่า “...ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น...” ซึ่งได้มีการอธิบายและวางหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 83 วรรคสามนี้ เป็น 2 ความเห็น²⁴ คือ

ความเห็นแรก เห็นว่าเป็นอย่างเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายอาญา มาตรา 68 แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 83 วรรคสาม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการจับกุมผู้กระทำความผิดแต่ก็ต้องอยู่ในหลักการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68²⁵ (ความเห็นของศาลไทยก็อยู่ในความเห็นนี้)

ความเห็นที่สอง เห็นว่ามาตรานี้เป็นมาตราที่บัญญัติถึงวิธีการในการจับที่จะต้องเริ่มต้นที่ผู้จับจะต้องใช้วิธีสุภาพแต่ถ้าไม่ได้ผลผู้จับมีสิทธิที่จะใช้วิธีที่รุนแรงเพิ่มขึ้นและอาจใช้กำลังและอาวุธตามความเหมาะสมกับพฤติการณ์ในเรื่องของการจับ แม้ว่าในที่สุดอาจทำให้ผู้ถูกจับถึงแก่ความตายก็ตาม

²³ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 319-320/2521

²⁴ นรินทร์ มั่นจิตร. เล่มเดิม. หน้า 157.

²⁵ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. หน้า 40.

“ป้องกัน” หมายความว่า ป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดขัดขวางการจับกุม หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี แต่มิใช่เป็นการป้องกันสิทธิตามปอ.มาตรา 68 แต่อย่างใด

ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า เป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดขัดขวางการจับกุม หลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันสิทธิของรัฐในการใช้มาตรการบังคับหรือในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐให้สามารถบรรลุผลได้ ซึ่งไม่ใช่การป้องกันสิทธิตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 ที่เป็นการป้องกันสิทธิของปัจเจกชน

“เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง” หมายความว่า วิธีหรือความป้องกันนั้นให้ใช้กำลังได้เท่าที่จำเป็นหรือตามสมควรเพื่อให้การจับเป็นผลสำเร็จ

การป้องกันที่เหมาะสมกับพฤติการณ์ในการจับ การกระทำเช่นไรเป็นการใช้ความป้องกันเท่าที่พอเหมาะแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ วินิจฉัยได้ดังต่อไปนี้²⁶

1. กิริยาอาการของผู้ถูกจับ หากผู้ถูกจับมิได้แสดงอาการจะต่อสู้เจ้าพนักงานแต่อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธทำร้ายคนซึ่งยินยอมให้จับโดยดีไม่ได้ แต่คำว่า “ต่อสู้” นั้นมิได้หมายความว่าเจ้าพนักงานจะต้องรอให้ผู้ร้ายทำร้ายก่อนไม่ แม้เพียงผู้ร้ายแสดงอาการว่าจะต่อสู้เท่านั้นพอแล้ว เช่น ผู้ร้ายมีปืนอยู่ในมือ แล้วเจ้าพนักงานสั่งให้วางปืนลงแต่ผู้ร้ายก็ยังขัดขืนไม่ยอมวางปืนและยังแสดงท่าทางจะใช้ปืนยิงต่อสู้เจ้าพนักงานเช่นนี้เจ้าพนักงานยิงผู้ร้ายนั้นก่อนได้ แม้ว่าผู้ร้ายนั้นจะถึงตายหรือบาดเจ็บก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เกินสมควรแก่เหตุ

2. ประเภทและความร้ายแรงของอาวุธ เจ้าพนักงานจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับการต่อสู้กับผู้ร้าย เช่น ถ้าผู้ร้ายมือเปล่า เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธปืนยิงไม่ได้ มิฉะนั้นเจ้าพนักงานก็จะมีความผิดอาญา แต่ในบางกรณีหากตกอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งถ้าหากเจ้าพนักงานไม่ใช้อาวุธที่มีอยู่เพื่อป้องกันตัวแล้วอาจบาดเจ็บหรือตายได้ กรณีจำเป็นเช่นนี้เจ้าพนักงานก็สามารถใช้อาวุธได้ เช่น ผู้ร้ายได้ใช้มีดทำร้ายเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีแต่อาวุธปืนจึงได้ใช้อาวุธปืนยิงต่อสู้ไปกรณีเช่นนี้แม้ผู้ร้ายถึงแก่ความตายก็ไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ

3. กำลังและความจำเป็น เช่น กรณีที่ผู้ถูกจับไม่มีอาวุธ แต่มีพรรคพวกและมีกำลังมากกว่าเป็นอันมาก และพากันเข้ารวมทำร้ายเจ้าพนักงานหรือขัดขวางการจับของเจ้าพนักงาน แม้เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธแล้วทำให้เกิดการตายการเจ็บก็อาจถือว่าเป็นการกระทำที่ใช้ความป้องกันพอเหมาะแก่พฤติการณ์ได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานยังสามารถทำการจับโดยไม่ใช้กำลังได้ เพราะเจ้าพนักงานมีจำนวนมากกว่าหรือผู้ร้ายไม่มีอาวุธร้ายแรงอะไร เจ้าพนักงานก็ต้องจับโดยละม่อม ถ้าเจ้าพนักงานกระทำเกินกว่าความเหมาะสมของพฤติการณ์แห่งการป้องกันในเรื่องการจับแล้ว เจ้าพนักงานก็อาจมีความผิดตามกฎหมายได้

²⁶ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 13.

ส่วนแค่ไหนเพียงไรจึงจะถือว่าเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริง เป็นกรณีๆ ไป คนร้ายวิ่งหนีผู้จับวิ่งตามไม่ทันจะใช้เชือกบ่วงบาศหรือขลุ่ยคล้องคอ ดังนี้ก็ย่อมทำได้ แต่ถ้าใช้ปืนยิงแม้จะยิงไปที่เท้าโดยที่ผู้ที่จะถูกจับไม่มีอาวุธร้ายอะไร หรือไม่มีพฤติการณ์อื่นเป็นส่วนประกอบอีกก็อาจเป็นการใช้วิธีการที่ไม่จำเป็นได้ ตัวอย่างเช่น ตำรวจสองนายเข้าจับกุมผู้ลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม ผู้ถูกจับไม่ยอมให้จับ เกิดปลุกปล้ำกัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าช่วยจับ โดยใช้ไม้ตีศีรษะผู้ถูกจับ 1 ที ศีรษะแตกจึงจับตัวได้ เป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ ผู้ใหญ่บ้านไม่มีความผิด²⁷ ดังนี้เห็นได้ว่าการที่ผู้ใหญ่บ้านใช้ไม้ตีก็เพื่อที่จะจับนั่นเอง ถ้าไม่ตีก็คงไม่อาจจับได้และตีเพียง 1 ที จึงถือว่าเป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ แต่ถ้าข้อเท็จจริง เปลี่ยนเป็นว่าตีหลายทีหรือใช้ท่อนเหล็กตีก็อาจจะเกินสมควรแก่พฤติการณ์ก็ได้ แม้ว่าบทบัญญัติ ตามมาตรา 83 วรรคสามดังกล่าว จะมีได้กล่าวถึงเรื่องการใช้กำลังไว้โดยตรง แต่การที่กฎหมาย บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า “ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลาย” นั้น ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่ายินยอมให้ผู้ทำการจับใช้กำลังในการจับได้ตามสมควร²⁸

การใช้กำลังเพื่อทำการจับผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดนั้น จะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อไม่สามารถดำเนินการจับได้ตามปกติแล้ว กล่าวคือ หากไม่มีการใช้กำลัง เพื่อทำการจับแล้วการจับนั้นไม่อาจประสพผลสำเร็จได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่จะถูกจับหรือผู้กระทำความผิดได้ต่อสู้ขัดขวาง หลบหนีหรือพยายามจะหลบหนีการจับนั้น การใช้กำลังเพื่อทำการจับจึง ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ เจ้าพนักงานตำรวจย่อมสามารถที่จะใช้กำลังกระทำ ต่อตัวของผู้กระทำความผิดได้ เช่น ชกต่อยผู้ที่จะถูกจับหรือผู้ที่หลบหนีนั้นเพื่อทำการจับกุม มิฉะนั้นจะทำการจับเอาตัวไปไม่ได้ หรือผู้ที่จะถูกจับนั้นไม่ยินยอมให้เจ้าพนักงานตำรวจทำการจับ เกิดปลุกปล้ำกัน จึงได้ใช้ไม้ตีศีรษะผู้ที่จะถูกจับไป 1 ที ศีรษะแตกจึงจับได้ การที่ได้ใช้ไม้ตี ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการใช้กำลังที่พอสมควรแก่เหตุและพฤติการณ์แห่งการจับนั้น²⁹

เหตุที่เป็นเช่นที่กล่าวแล้ว เนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเล็งเห็นว่า ถ้าพึงการใช้วิธีการตาม ความในวรรคแรกนั้น การจับอาจจะไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากลักษณะนิสัยของผู้ถูกจับมีความ รุนแรงมากน้อยต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติแห่งวรรคสามให้สิทธิและอำนาจแก่เจ้าพนักงาน ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อความมุ่งหมายให้การจับนั้นสัมฤทธิ์ผล³⁰

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

²⁸ ไพจิตร บุญญพันธ์. (2524, กุมภาพันธ์). “จับ.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, 6, 2. หน้า 6, 14.

²⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

³⁰ สุเมธ ลิขิตรณานันท์. (2529). เหตุในการจับกุม. หน้า 137.

ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ก็มีบัญญัติไว้ในกฎหมายต่างประเทศเช่นกัน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์มาเลเซีย มาตรา 15(2) บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลผู้จะถูกจับขัดขวางต่อการพยายามที่จะจับตนหรือพยายามที่จะหลบหนีการจับ เจ้าพนักงานหรือบุคคลอื่นอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น เพื่อจะให้การจับสำเร็จผล”³¹ นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษก็ได้มีการกำหนดไว้ในทำนองเดียวกันว่า แม้ว่าการจับนั้นจะเป็นการจับโดยมีหมายจับก็ตาม ถ้าหากผู้ต้องสงสัยอยู่ในบ้านและไม่ยอมให้จับโดยดีเจ้าพนักงานผู้ทำการจับกุมมีอำนาจเข้าไปในบ้านได้เพื่อทำการจับกุม แม้ว่าการเข้าไปในบ้านนั้นจะทำให้ทรัพย์สินบางอย่างเกิดความเสียหายก็ตาม ถ้าข้อหาที่ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเป็นข้อหาในความผิดร้ายแรงเป็นต้นว่าความผิด treason หรือความผิดในชั้น felony กฎหมายอนุญาตให้ผู้เป็นเจ้าพนักงานที่จะทำการจับกุมตามหมายจับมีสิทธิใช้กำลังเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องสงสัยหลบหนี ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จของการจับกุม แม้ว่าในบางครั้งอาจจำเป็นถึงขนาดที่จะต้องใช้อาวุธก็ตาม³²

3.2.2.2 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี”

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่เกี่ยวกับการจับกุม มีบัญญัติไว้ลักษณะ 3 ของประมวลระเบียบฉบับดังกล่าว ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การจับกุมโดยทั่วไปมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจดังนี้ คือ

ข้อ 13 กำหนดว่า “การจับกุมคือการที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือราษฎรใช้อำนาจตามกฎหมายจับบุคคลผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิดในทางอาญาหรือจับเพื่อนำตัวผู้ถูกจับไปจัดการตามกฎหมาย

การจับนี้แม้ผู้จับเพียงแต่แจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นให้ทราบว่าเข้าต้องถูกจับแล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับดังนี้ก็อยู่ในการจับเช่นกัน”

ข้อ 14 กำหนดว่า “การจับกุนั้นเป็นการกระทำให้ผู้ถูกจับเสียความเป็นอิสระภาพ เจ้าพนักงานตำรวจจึงควรระมัดระวังใช้อำนาจจับโดยสุภาพในเมื่อมีความจำเป็นและให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้”

ข้อ 35 กำหนดว่า “การจับกุนั้นผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม(โดยดี) เมื่อจำเลยหรือผู้จะต้องถูกจับนั้นไม่ได้มีการต่อสู้ใดๆแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจกระทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินกว่าสมควร”

³¹ แหล่งเดิม. หน้า 14-15.

³² Kenny's. (1962). *Outline of Criminal Law*. p. 563.

³³ ประมวลระเบียบดังกล่าวนี้ ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2498.

ในการจับกุมผู้กระทำความผิดขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพึงคิดอยู่เสมอว่าเหตุที่จับกุมผู้กระทำความผิดก็เพื่อความสงบสุขของประชาชน และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จะได้เป็นทางป้องกันและปราบปรามเพื่อมิให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่าง เจ้าหน้าที่ตำรวจพึงระมัดระวังการจับผิดตัว เพราะจะทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาในการทำงานของตำรวจ อีกทั้งตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงก็คิดกำริบไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง ฉะนั้นในการปราบปรามนั้นเบื้องต้นเราต้องสืบสวนให้ได้ความจริงอย่างแน่ชัดว่ามีหลักฐานในการจับกุมผู้กระทำความผิดมากน้อยเพียงใด หากการกระทำความผิดใดมิใช่การกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือไม่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องจับทันทีเพื่อเป็นการระงับหรือปราบปรามเหตุอันเกิดเฉพาะหน้าหรืออาจจะเกิดขึ้น และมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาไม่หลบหนีแล้ว ก็ไม่สมควรที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นทันที แต่ควรจะต้องรวบรวมหลักฐานข้อเท็จจริงต่างๆ ในการกระทำความผิดให้พร้อมพอที่จะมีมูลฟ้องได้ก่อนค่อยดำเนินการจับกุมผู้ต้องหา เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถในการรักษาความสงบเรียบร้อยและคุ้มครองสังคมตลอดจนพยายามที่จะไม่ละเมิดสิทธิในชีวิตร่างกายของประชาชนแล้ว

นอกจากกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจับของไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานก็ยังมีข้อนำพิจารณาว่าเจ้าพนักงานจะยกหลักในเรื่องความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายมาอ้างได้หรือไม่ อย่างไร

ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเรานั้น ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วย “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” ไว้เป็นการเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามผู้กระทำความผิดมีอำนาจกระทำได้เพราะความจำเป็นต้องกระทำ โดยใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง และบทบัญญัติกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกรณีนี้ก็คือนิติบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (1) แต่หลักเกณฑ์การชั่งน้ำหนักประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายในกรณีจำเป็นนี้มีไว้เฉพาะประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305 (1) เท่านั้น แต่ยังมีในเรื่องอื่นๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย เช่น ในเรื่องจัดการงานนอกสั่งที่มีความคิดพื้นฐานบนหลักเกณฑ์ดังกล่าวเช่นกัน³⁴

สาระสำคัญของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย มี 3 ประการ คือ

- (1) ประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายสองอย่างเกิดขัดแย้งกัน ทำให้ผู้กระทำความจำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง คือต้องชั่งประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดกัน
- (2) เป็นกรณีที่เลือกทำลายประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่น้อยกว่าเพื่อรักษาประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และ
- (3) ต้องเป็นทางเลือกเพียงทางเดียวเท่านั้น

³⁴ คณิต ผนคร. (2543). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 163-164.

“ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และเราสามารถจะแยกองค์ประกอบของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายได้ทำนองเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายดังนี้ คือ

- (1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น
- (2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ และ
- (3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ

(1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น คือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่มีความเสียหายร้ายแรงที่กระทบโดยตรงต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

“ความเสียหายร้ายแรง” ที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนาหรือปราศจากเจตนาก็ได้ หรือเกิดจากสัตว์หรือจากภัยธรรมชาติก็ได้ ซึ่งการพิจารณา “ความเสียหาย” ต้องพิจารณาตามมาตรฐานในทางภาวะวิสัยในสถานการณ์ที่ผู้กระทำกำลังเผชิญอยู่เท่านั้น

คุณธรรมทางกฎหมายที่ถูกกระทบนี้ หมายถึงคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคลเท่านั้น และหมายถึงคุณธรรมทางกฎหมายทุกชนิด แม้คุณธรรมทางกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์ก็รวมอยู่ในความหมายนี้เช่นกัน นอกจากนี้ความจำเป็นที่จะอ้างนี้ ต้องเป็นความจำเป็นในขณะกระทำนั้นหรือเป็นความจำเป็นที่ใกล้จะถึงตามความหมายของเรื่องการป้องกัน³⁵

(2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ ต้องเป็นการกระทำที่จำกัดครั้งเคร่ง ทั้งนี้เพราะในกรณีของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีอาจกระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลที่สามได้ ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น กรณีใดก็ตามที่ผู้กระทำสามารถเลือกกระทำอย่างอื่นได้ กรณีนั้นไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำในความหมายของกฎหมาย กล่าวคือการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจักต้องเป็นการกระทำที่เป็นการเพิ่มโอกาสของการรอดพ้นจากความเสียหายได้อย่างแท้จริง

ดังกล่าวมาแล้วว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกัน ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำนั้นต้องเป็นการรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และด้วยเหตุนี้จึงต้องกระทำต่อประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่านั้น

ในบางกรณีโดยกฎหมาย สัญญาหรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้บุคคลต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหาย ในกรณีเช่นนี้ผู้กระทำจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้ เช่น ทหาร ตำรวจ³⁶

³⁵ แหล่งเดิม. หน้า 164-165.

³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 165-166.

(3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ เป็นองค์ประกอบในทางอัตวิสัย และต้องเป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้กระทำไปโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวคือผู้กระทำต้องรู้สถานการณ์แห่งความจำเป็นนั้น และได้กระทำการช่วยเหลือนั้นไป

จากหลักในเรื่อง “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมาพิจารณาถึงการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกันระหว่าง “ชีวิตของผู้ต้องหาหรือจำเลย” กับ “ชีวิตของเจ้าพนักงานผู้รักษากฎหมายหรือชีวิตของประชาชนผู้บริสุทธิ์” รวมถึงความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่เนื่องจากชีวิตมนุษย์เป็นคุณธรรมทางกฎหมายสูงสุด การทำลายชีวิตมนุษย์เพื่อรักษาชีวิตมนุษย์ จึงอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้ อีกทั้งในกรณีนี้โดยกฎหมาย หรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ เจ้าพนักงานผู้กระทำทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ย่อมจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้³⁷

3.3 กรณีศึกษาในการใช้กำลังของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

ตามกฎหมายได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้วิธีการที่จำเป็นเพื่อให้การจับกุมเป็นผลขึ้นได้ วิธีการอันจำเป็นนี้ได้แก่วิธีการตอบโต้การขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับกุม กับวิธีป้องกันการหลบหนีหรือจะหลบหนีการจับกุม แต่ผู้จับจะต้องใช้วิธีการดังกล่าวเพียงเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์หรือกระทำเพียงสมควรแก่เหตุตามความจำเป็นเท่านั้น

3.3.1 ตัวอย่างการใช้กำลังที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย

กรณีที่ 1 นักโทษหลบหนีเรือนจำ บอกให้หยุดก็ไม่หยุด ผู้ช่วยพัสดีจึงใช้ปืนลูกซองยิงไปนัดหนึ่งที่ตัวนักโทษ กระสุนปลายนัดหนึ่งถูกแขนนักโทษมีบาดเจ็บ ประกอบกับพฤติการณ์อื่นๆ แห่งคดีแล้ว ถือว่าผู้ช่วยพัสดีทำไปพอสมควรแก่เหตุ³⁸

กรณีที่ 2 พนักงานป่าไม้บอกให้รถบรรทุกไม้ซึ่งมีไม้ผิดกฎหมายให้หยุด แต่คนขับรถไม่ยอมหยุด พนักงานป่าไม้จึงใช้ปืนยิงยางล้อรถแตกเพื่อให้รถหยุด เพื่อจะได้จับกุมผู้กระทำผิดและยึดไม้ที่ผิดกฎหมาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าพนักงานป่าไม้ใช้วิธีที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แล้ว จึงไม่มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์³⁹

³⁷ แหล่งเดิม. หน้า 166.

³⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 775/2502, 1095/2502

³⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 699/2502, 921/2502

กรณีที่ 3 ตำรวจสองนายเข้าจับกุมผู้ลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม ผู้ถูกจับไม่ยอมให้จับเกิดปลุกปล้ำกัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าช่วยจับโดยใช้ไม้ตีศีรษะผู้ถูกจับ 1 ที ศีรษะแตกจึงจับตัวได้ เป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ผู้ใหญ่บ้านไม่มีความผิด⁴⁰ ดังนี้เห็นได้ว่าการที่ผู้ใหญ่บ้านใช้ไม้ตีก็เพื่อที่จะจับนั่นเอง ถ้าไม่ตีก็คงไม่อาจจับได้และเป็นการตีเพียง 1 ทีเท่านั้น จึงถือว่าเป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ ถ้าข้อเท็จจริงเปลี่ยนเป็นว่าตีหลายทีหรือใช้ท่อนเหล็กตีก็อาจจะถือว่าเป็นการใช้กำลังเกินสมควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

3.3.2 ตัวอย่างการใช้กำลังที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย

การใช้อำนาจที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย หรือการใช้วิธีการที่รุนแรงเกินกว่าเหตุนั้น อาจทำให้เจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานตำรวจมีความผิดทางอาญาได้ สำหรับตัวอย่างของการใช้กำลังที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย ที่เมื่อมีการกล่าวถึงการทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในครั้งใด ก็มักมีการกล่าวอ้างและถูกยกเป็นกรณีศึกษากันอยู่เสมอ ๆ ได้แก่ กรณีของการทำวิสามัญฆาตกรรม “โจ ค่านช้าง และพวกรวม 6 ศพ” ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2539 ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจกันอย่างกว้างขวาง

ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงความเคลื่อนไหวของกระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำวิสามัญฆาตกรรมในครั้งนี้น่า กระบวนการยุติธรรมได้มีการเคลื่อนไหวตรวจสอบกันอย่างไบบ้างนับแต่เกิดการวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าวแล้ว

สำนักงานอัยการสูงสุด ได้มอบหมายให้นายประพันธ์ นัยโกวิท อธิบดีอัยการฝ่ายกรรมการอัยการซึ่งรับผิดชอบสำนักงานคดีร้องขอความเป็นธรรม และคณะทำงาน ประมวลเรื่องและสั่งการให้อัยการภาค 7 และอัยการสุพรรณบุรี ดำเนินการในชั้นได้สวนชั้นสุตรพลิกศพ

สภาพนายความ ซึ่งภริยาของ โจ ค่านช้าง พยานคดีเหยื่อคดีวิสามัญฯ ทั้ง 6 ศพ มาร้องขอให้ช่วยตรวจหาข้อเท็จจริง เพราะเชื่อว่าตำรวจทำเกินกว่าเหตุ⁴¹ ได้ส่งคณะทำงานเดินทางไปยังสถานที่ที่เกิดเหตุวิสามัญฆาตกรรม เพื่อที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อนำมาใช้ประกอบในการซักค้านในชั้นได้สวนชั้นสุตรพลิกศพต่อไป

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาสอบสวนคดีตำรวจทำวิสามัญฆาตกรรม โจ ค่านช้าง และพรรคพวกรวม 6 ศพ ของสภาผู้แทนราษฎร ได้แถลงว่าจะเชิญ ผบก.ภ.จว.สุพรรณบุรี รอง ผบก.ป. เจ้าพนักงานตำรวจ สกอ. ค่านช้าง และพนักงานสอบสวนคดีวิสามัญฯ ที่ทำการสอบสวนตำรวจทั้ง 4 นาย รวมทั้งเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานมาให้คำชี้แจง⁴²

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

⁴¹ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 5 ธันวาคม 2539.

⁴² บ้านเมือง. ฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2540.

แต่ท้ายที่สุดคณะกรรมการฯ ก็สรุปว่าไม่สามารถสอบสวนรายละเอียดได้ เนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจทั้ง 4 คน ที่อยู่ในที่เกิดเหตุ ปฏิเสธที่จะชี้แจงข้อเท็จจริง เนื่องจากต้องไปให้การในชั้นศาลก่อน คณะกรรมการฯ จึงได้เสนอความเห็น ว่า ควรมีการแก้ไขระเบียบการชั้นสุตรพลิกศพ โดยให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นเข้าร่วมด้วย ผู้ทำการการตรวจศพควรต้องเป็นแพทย์ที่มีความรู้ด้านนิติเวชโดยตรง และให้ยกระดับสถาบันนิติเวชวิทยาออกไปยังส่วนภูมิภาค และควรกำหนดระยะเวลาชั้นสุตรพลิกศพว่าต้องให้เสร็จสิ้นในระยะเวลาเท่าใด ห้ามเคลื่อนย้ายศพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในที่เกิดเหตุ โดยสภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติเห็นชอบให้เสนอข้อเสนอนี้ของคณะกรรมการฯ ต่อรัฐบาล⁴³

วันที่ 27 พฤษภาคม 2540 สำนักงานอัยการประจำแขวงสุพรรณบุรี ส่งสำนวนคดีให้สำนักงานอัยการ เขต 7 พิจาณา ซึ่งนายพลสวัสดิ์ จรรยาสิทธิ์ อธิบดีอัยการเขต 7 ได้ตั้งคณะทำงานชั้นพิจารณาคดีวิสามัญฆาตกรรมโจ ด้านข้าง และพรรคพวก และคณะทำงานพิจารณาแล้วเห็นว่คดีดังกล่าว เป็นคดีที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน และได้รับความสนใจจากประชาชน ดังนั้น การค้นหาความจริงในคดีดังกล่าว จึงควรจะทำไปอย่างโปร่งใส และเห็นว่าการรวบรวมหลักฐานในสำนวนสอบสวน ข้อเท็จจริงบางชั้นตอนของเหตุการณ์ยังไม่ชัดเจน และมีน้ำหนักเพียงพอเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สำคัญในบางชั้นตอนของเหตุการณ์ซึ่งมีบุคคลที่รู้เห็นหลายฝ่าย แต่พยานบุคคลที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมากกลับมีเพียงเจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้น และข้อเท็จจริงบางส่วนที่ปรากฏตามข่าวสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประเด็น กลับไม่ปรากฏในสำนวนของพนักงานสอบสวน จึงได้มีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมอีก 11 ประเด็น⁴⁴ และสำนักงานอัยการเขต 7 ได้แจ้งคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม ไปยังกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2540

ในขณะที่กรมตำรวจ (ในขณะนั้น) โดยพล.ต.อ. สว่าง บุญนาค รองอธิบดีกรมตำรวจ เห็นว่าคำสั่งของพนักงานอัยการที่สั่งให้พนักงานสอบสวน ทำการสอบสวนเพิ่มเติมบุคคลภายนอกสำนวนนั้น น่าจะเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่สามารถจะกระทำได้ จึงได้นำเรื่องดังกล่าวนี้เข้าหารือกับคณะกรรมการกฤษฎีกา⁴⁵

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 9) ได้พิจารณาปัญหาข้อหาหรือของกรมตำรวจประกอบกับข้อเท็จจริงแล้ว มีความเห็นสรุปได้ว่า การนำบทบัญญัติในเรื่องการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143(ก) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็น

⁴³ มติชน. ฉบับวันที่ 15 สิงหาคม 2540.

⁴⁴ ข่าวสด. ฉบับวันที่ 17 มิถุนายน 2540.

⁴⁵ มติชน. ฉบับวันที่ 18 มิถุนายน 2540.

บทบัญญัติอันว่าด้วยการสอบสวนมาใช้บังคับแก่การชั้นสูตรพลิกศพโดยอนุโลม ตามมาตรา 155 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ย่อมเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และบทบัญญัติในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการจึงมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม เมื่อได้รับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพจากพนักงานสอบสวนตามมาตรา 150 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ ทั้งนี้ตามนัยแห่งมาตรา 155 ประกอบมาตรา 143(ก) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ปรากฏว่าพนักงานอัยการมีความเห็นว่า สำนวนชั้นสูตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวน พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ตามบทกฎหมายดังกล่าว

ญาติของเหยื่อวิสามัญฆาตกรรมได้ฟ้องคดีต่อศาล โดยยื่นฟ้องกรมตำรวจ พล.ต.อ. สว่าง บุญนาค รอง อ.ตร. และเจ้าหน้าที่ชุดจับกุมผู้ต้องหาคดียาบ้าและกระทำการวิสามัญฆาตกรรม เป็นจำเลยที่ 1-9 และเรียกให้ชดใช้ค่าเสียหาย

ต่อมา พล.ต.ท.ยุทธนา ไทยภักดี ผู้ช่วย ผบช.ภ.7 ถูกย้ายไปเป็น ผู้ช่วย ผบช.ภ.2 จากกรณีคดีวิสามัญฆาตกรรมโจ้ ด้านข้าง และพรรคพวกรวม 6 ศพที่ จ.สุพรรณบุรี และกรมตำรวจ โดยพล.ต.อ.สนอง วัฒนวรางกูร รองอธิบดีกรมตำรวจปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมตำรวจ ได้ออกคำสั่งกรมตำรวจที่ 290/2541 แต่งตั้งพนักงานสืบสวนสอบสวนชั้นสูตรพลิกศพ และทำงานสืบสวนสอบสวนคดีอาญาชุดใหม่ เพื่อคลี่คลายคดีวิสามัญ 6 ศพ⁴⁶

วันที่ 20 มีนาคม 2541⁴⁷ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ได้นำกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไปรื้อถอนกุฏิหลังหนึ่งในวัดรางทอง เพื่อขนานไม้ดังกล่าวส่งให้กองพิสูจน์หลักฐาน กรมตำรวจ ตรวจสอบหาร่องรอยและวิถีกระสุนและหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบสำนวนคดี ในการสืบสวนสอบสวนรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ และได้มีการสอบปากคำพยานเพิ่มเติมซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องของผู้ตาย จำนวน 17 ปาก และเป็นพยานที่เห็นเหตุการณ์ จำนวน 16 ปาก

ต่อมาในวันที่ 27 มีนาคม 2541⁴⁸ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ได้เรียกประชุมพนักงานสอบสวนชุดใหม่ และมีความเห็นว่าจะต้องเรียกพนักงานสอบสวนชุดเก่ามาสอบปากคำด้วย เนื่องจากในสำนวนเดิมไม่ได้ระบุรอยหัวกระสุนบนพื้นกระดานบ้านเกิดเหตุ ซึ่งขัดแย้งกับหลักฐานไม้กระดานที่ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ไปยึดมาจากวัดรางทอง

⁴⁶ แนวหน้า. ฉบับวันที่ 10 มีนาคม 2541.

⁴⁷ มติชน. ฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2541.

⁴⁸ เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 28 มีนาคม 2541.

วันที่ 21 กรกฎาคม 2541 พล.ต.ท. เสรี เตมียเวส ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง (ผบช.ก.) ได้เปิดเผยการสืบสวนสอบสวนสำนวนคดีการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพว่า พนักงานสอบสวนชุดใหม่ ได้สรุปสำนวนและส่งให้อัยการพิจารณาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว⁴⁹

วันที่ 4 สิงหาคม 2541 พนักงานอัยการ ยื่นคำร้องไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพในคดีวิสามัญฆาตกรรมโจ ด่านช้าง และพรรคพวกที่ศาลแขวงสุพรรณบุรี⁵⁰ โดยญาติผู้ตายทั้ง 6 ได้ยื่นคำร้องขอซักถามและนำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ แต่ต่อมาวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2542 ญาติของผู้ตายกลับยื่นคำร้องขอถอนคำร้องขอซักถาม-นำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ⁵¹ และขอถอนทนายความ โดยอ้างว่า ไม่มีความประสงค์ที่จะซักถามพยานของผู้ร้องและนำสืบพยานของตนเองอีกต่อไป ศาลได้สอบผู้ร้องแล้วผู้ร้องไม่คัดค้าน จึงอนุญาตให้ญาติผู้ตายถอนคำร้องได้ รวมทั้งอนุญาตให้ถอนทนายความทั้ง 15 คน จากสภาพทนายความที่ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายมาตลอดจากการเป็นทนายความของญาติผู้ตายทั้ง 6 ด้วย

วันที่ 8 ตุลาคม 2542 ศาลแขวงสุพรรณบุรี ได้อ่านคำสั่งคดีไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ นายสุพฤกษ์ เรือนใจมั่น กับพวกรวม 6 ศพ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศาลมีคำสั่งว่า

“ผู้ตายทั้งหมด คือ นายสุพฤกษ์ หรือเป็น หรือสุเทพ หรือโจ เรือนใจมั่น นายสุเทพ ปานบุญ นายหัสนุ ศรีบุญเพ็ง นายประสิทธิ์ โพธิ์หอม นายยิว ปรีวัตรชกุลแก้ว นายสุบิน เรือนใจมั่น ดายที่บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ที่ 5 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2539 เวลากลางวัน เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย คือถูกเจ้าพนักงานตำรวจใช้อาวุธปืนสั้นยิงในระหว่างถูกควบคุมตัว โดยนายดาบตำรวจกิตติศักดิ์ แจ่มโกมัยยิงนายสุบินและนายยิว นายดาบตำรวจสุทิน ยอดไม้งาม ยิงนายหัสนุและนายประสิทธิ์ และนายดาบตำรวจประถม นวลตะออง ยิงนายสุพฤกษ์และนายสุเทพ”⁵²

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการทำวิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ มีข้อบกพร่องตั้งแต่กระบวนการในการชันสูตรพลิกศพ ที่ไม่มีการชันสูตรพลิกศพในที่เกิดเหตุ แต่นำศพไปชันสูตรที่โรงพยาบาล ทั้งแพทย์ที่ทำการชันสูตรพลิกศพก็ไม่ใช่แพทย์ที่มีความรู้ด้านนิติเวชโดยตรง นอกจากนี้หลังเกิดเหตุยังมีการเคลื่อนย้ายศพและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในที่เกิดเหตุโดยมีการรื้อถอนบ้านที่เกิดเหตุ โดยไม่ได้ตรวจสอบหาร่องรอยและวิถีกระสุนและหลักฐานอื่น ๆ ที่ปรากฏบนพื้นกระดานบ้านเกิดเหตุ

⁴⁹ มติชน. ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม 2541.

⁵⁰ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม 2541.

⁵¹ มติชน. ฉบับวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2542.

⁵² ไทยโพสต์. ฉบับวันที่ 9 ตุลาคม 2542.

การไต่สวนการตายในคดีชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือ สืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ในคดีนี้ แม้ในเบื้องต้นญาติผู้ตายจะได้ ขึ้นคำร้องขอซักถาม และนำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ แต่ต่อมาญาติของผู้ตายกลับ ขึ้นคำร้องขอถอนคำร้องขอซักถาม-นำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ และขอถอน หมายความ โดยอ้างว่าไม่มีความประสงค์ที่จะซักถามพยานของผู้ร้องและนำสืบพยานของตนเอง อีกต่อไป ทำให้ศาลต้องฟังข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานเท่าที่อยู่ในสำนวนการสอบสวนของ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่พนักงานอัยการนำเสนอต่อศาลเท่านั้น ทำให้การไต่สวนการตายในคดีนี้เป็น เพียงรูปแบบแห่งพิธีการเท่านั้น แม้ตามบทบัญญัติมาตรา 150 วรรคเก้า แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา จะได้บัญญัติว่า "...เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำ สืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบอีกก็ได้..." แต่ก็เพียงเพื่อให้ได้ความ จริงว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน เมื่อไร ใครทำให้ตายเท่านั้น เนื่องจากตามบทบัญญัติดังกล่าวให้ อำนาจศาลกระทำได้ก็แต่เพียงพิจารณามีคำสั่งว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและ พฤติการณ์ที่ตาย ถ้าหากผู้ตายได้ตายเนื่องมาจากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ตาย ก็ระบุแต่เพียงว่า ใครทำให้ตายเท่านั้น แต่ศาลไม่อาจพิจารณาก้าวล่วงไปถึงขนาดว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำ ให้ผู้ตายถึงแก่ความตายนั้นมีมูลความผิดตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร

ส่วนการตรวจสอบโดยการสอบสวนคំเนินคดีในคดีนี้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการ สอบสวนเจ้าพนักงานตำรวจผู้กระทำวิสามัญฆาตกรรมในข้อหาฆ่าผู้อื่นแต่อย่างใด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมได้ตรวจสอบการทำวิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ จบลงที่การไต่สวนสำนวนการชันสูตรพลิกศพของศาลเท่านั้น ไม่ปรากฏว่าได้มีการสอบสวน คำนึงคดีกับเจ้าพนักงานตำรวจผู้กระทำวิสามัญฆาตกรรมในข้อหาฆ่าผู้อื่น เพื่อที่จะได้นำสำนวน ไปรวมกับสำนวนการชันสูตรพลิกศพ เพื่อเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณาสั่งคดี โดยสั่งฟ้องหรือ สั่งไม่ฟ้องต่อไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 และ มาตรา 143 วรรคท้าย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่ากระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของ การทำวิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ยังมีได้ดำเนินไปจนสุดกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ และ ส่งผลให้ผู้ตายในคดีวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าวนี้ไม่ได้รับความเป็นธรรม